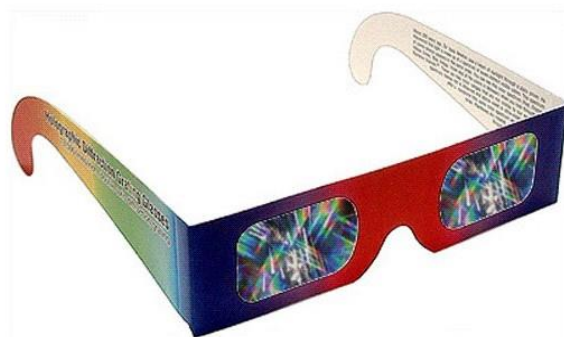

מחקר איכותני

צוות מחקר "אוטונומיה ופדגוגיה"
בית הספר לחינוך, האוניברסיטה העברית

המטרה העיקרית: "משקפי קסם"

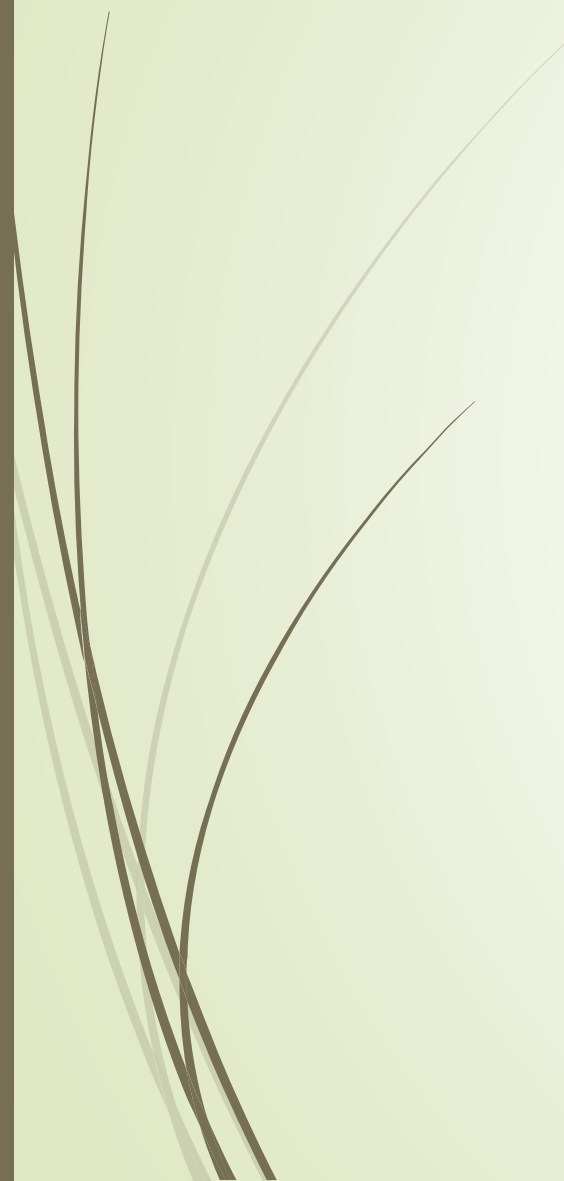

אילו היו לנו משקפי
קסם: אילו פדגוגיות
היינו רואים בכיתות
בישראל אחרי כל
הגלים של
הרפורמות?

■ בישראל אנו עדים בעשרות השנים האחרונות לגלים של רפורמות שמטרתן להטמיע דרכי הוראה חדשניות במערכת החינוך (זוהר, 2013; Nir et al., 2016)

■ עד כמה דרכי הוראה ולמידה חדשניות אכן מיושמות ומוטמעות בבתי הספר?

-
-
- דרכי הוראה פרוגרסיביות קיימות היום בבתי ספר רבים ברחבי הארץ
 - ואף על פי כן מחקרים מעידים כי מודל המסירה עדיין נפוץ מאוד בבתי ספר בישראל וברחבי העולם (OECD, 2019).

-
-
- שאלוני האקלים שבמבחן המיצ"ב עדיין מעידים כי תלמידים מדווחים על אחוז נמוך יחסית של שיעורים שאינם בגישה המסורתית.
 - הוראה מסורתית נפוצה בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה יותר מאשר בבית הספר היסודי.
 - בחינת ההיגדים שבשאלונים במבחני המיצ"ב מעלה ששיעור נמוך יחסית של תלמידים מדווחים כי המורים מלמדים באופן מעניין המעודד חשיבה והתעמקות, כי תלמידים עובדים על משימות באופן עצמאי וכי תלמידים מנסים להרחיב את הידע שלהם בנושאים הנלמדים בבית הספר. בקרב דוברי עברית בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה שיעור התלמידים שדיווחו על שיטות הוראה מעניינות המעודדות חשיבה עומד על כשליש (ראמ"ה, 2018).

נראה ששכיחות ההוראה המסורתית בישראל גבוהה מממוצע ה-OECD (2019).

לפי ממצאי סקר ההוראה והלמידה הבינלאומי טאליס (TALIS), שנערך ב-48 מדינות, רוב המורים בישראל משתמשים בפרקטיקות הערכה האופייניות ללמידה מסורתית – פרקטיקות המונעות מתלמידים לטעות, לחשוב וללמוד בכוחות עצמם (79% מהמורים בישראל לעומת 66% מהמורים במדינות ה-OECD). **פרקטיקות הוראה והערכה אחרות, המעודדות תלמידים לחשוב, להתמודד עם בעיות מורכבות וללמוד בכוחות עצמם, נפוצות פחות במדינות ה-OECD ועוד פחות בישראל. לדוגמה, רק כמחצית מהמורים (49% בישראל לעומת 58% בממוצע במדינות ה-OECD) נותנים לתלמידיהם בתדירות גבוהה משימות הדורשות לחשוב באופן ביקורתי;** כשליש (35% לעומת 45% בממוצע במדינות ה-OECD) מבקשים מהתלמידים לבחור בעצמם את הדרך לפתרון משימות מורכבות; כשליש (35% לעומת 50% בממוצע ה-OECD) מאפשרים לתלמידים לעבוד בקבוצות קטנות כדי להגיע לפתרון משותף לבעיה; פחות משליש (29% לעומת 41% בממוצע במדינות ה-OECD) מאפשרים לתלמידים להעריך את ההתקדמות שלהם בעצמם (OECD, 2019).

מגבלה: מבוסס על דיווח עצמי של מורים

➤ **תצפיות בשיעורים מהוות כלי איכותני שמאפשר להתרשם באופן בלתי אמצעי, מאיכות ההוראה עצמה ובעקבות כך מאיכות הידע הפדגוגי של המורים.**

➤ **החיסרון המרכזי - כלי יקר הן מבחינת איסוף הנתונים והן (ובעיקר) מבחינת תהליכי הניתוח שלהם.**

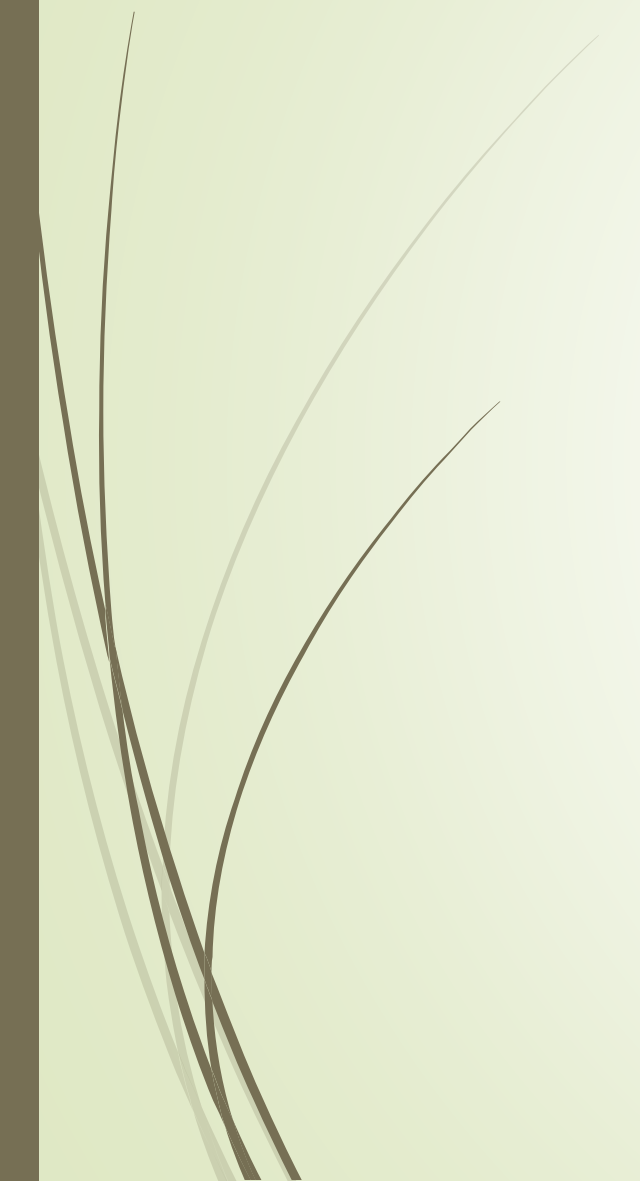
➤ **קשה לכמת את הנתונים האיכותניים וליצור מדד כמותי**

➤ **בעקבות אתגרים מתודולוגיים אלה, מטרת החלק הנוכחי של המחקר הייתה לנסות ליצור דף תצפית פשוט ומובנה שגם עוזרי מחקר שאינם חוקרים מנוסים יכולים לתפעל בעקבות תהליך קצר של הכשרה, ושניתן יהיה לנתח בקלות ובמהירות.**

➤ **שימושי ויעיל בקביעת מדד כללי לרמת ה"פרוגרסיביות" של שיטות ההוראה הננקטות בשיעור**

מוטיבציה "מאחורי הקלעים"

- ייעוץ אקדמי במחקר משווה בין תכניות להכשרת מורים- הבליט את החסר בכלי פשוט לקביעת הרמה הפדגוגית של שיעורים
 - שיחה עם איתי ז"ל
-

שאלות המחקר

1. באיזו מידה מתקיימות שיטות הוראה פרוגרסיביות בשיעורים שנצפו?
2. מהן אסטרטגיות ההוראה הרווחות בשיעורים אלה?
3. מהן תפיסות המורים ביחס להוראה/למידה משמעותית?

דרגה	מה עולה מן התצפית
0	שיעור מסורתי ב- 100% • אין שאלות המצריכות חשיבה (עד שאלת מחשבה אחת) • אין שימוש בפדגוגיות של המאה ה-21
1	שיעור מסורתי ברובו • יש שימוש כלשהו בפדגוגיה חדשנית ללא תיעוד של תהליך חשיבה • ייתכן ויש תיעוד של חשיבה מסדר גבוה עד שתי שאלות.
2	שיעור עם עדות לשימוש מסוים בפדגוגיות של המאה ה-21 • יש תיעוד של 3 שאלות חשיבה ומעלה (או פחות מכך במקרה ולשיעור יש שאלה מנחה אחת שמובילה חלק ניכר ממהלך השיעור, למשל, במקרה של שאלת חקר, או דילמה שחלק ניכר מהשיעור מתקיים כדיון סביבה). • יש תיעוד של שימוש בפדגוגיות המאה ה-21 בשילוב של תיעוד של לפחות תהליך <u>חשיבה אחד</u> הקשור לפדגוגיה המתקדמת ולפחות שאלת חשיבה אחת נוספת (שלא במסגרת חלק השיעור שעושה שימוש בפדגוגיות אלה)
3	שיעור המתקיים ברובו בפדגוגיות לא מסורתיות ▪ חלק ניכר מהשיעור דורש מהתלמידים להיות פעילים ולעסוק בחשיבה מסדר גבוה ▪ תועדו 3 שאלות חשיבה ומעלה, • מעל 20 דק' של שימוש במיומנויות ופדגוגיות המאה ה-21 בשילוב שני תהליכי חשיבה לפחות הקשורים בכלים אלה

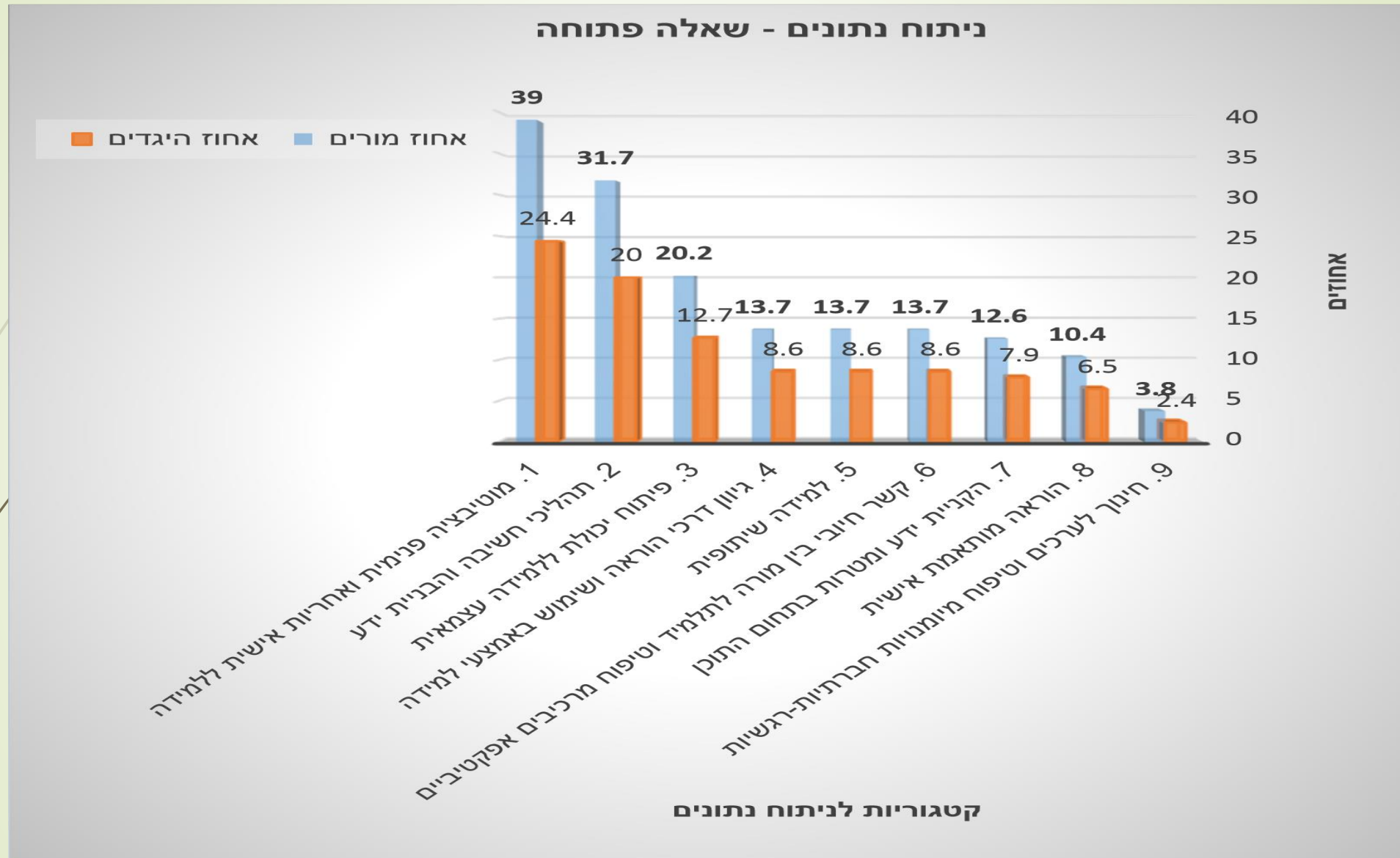
טבלה 2: סיכום ניתוח השיעורים (N=103) על פי המחווה

הציון על פי המחווה	מספר השיעורים	אחוז השיעורים
0 (שיעור מסורתי לגמרי)	24	23%
1 (שיעור מסורתי במידה רבה)	53	51%
2 (שיעור עם עדות לשימוש בפדגוגיה של המאה ה-21)	14	14%
3 (שיעור שעושה שימוש רב בפדגוגיות של המאה ה-21)	12	12%

טבלה 3: אסטרטגיות ההוראה שנצפו בקטגוריות השונות של המחווה

אסטרטגית ההוראה	ציון 1	ציון 2	ציון 3	סה"כ
דיון	14	8	7	29
הדגמה	19	7	3	29
עבודה אישית	17	5	6	28
עבודה בקבוצות/זוגות	13	5	8	26
טכנולוגיה: מצגת\סרט	10	2	3	15
רלבנטיות	7	--	5	12
שימוש באמנות: הצגה\פלסטית\כתיבה	4	3	2	9
טכנולוגיה אחר	5	1	1	7
משחקים	4	3	---	7
למידה פעילה	3	1	2	6
חקר ופרויקטים	1	2	2	5
רפלקציה	3	1	1	5
חינוך לערכים	1			1
סך הכל	101	38	40	179
אחוז האסטרטגיות בקטגוריה מתוך סך האסטרטגיות (n=179)	56%	21%	22%	-----
מס. אסטרטגיות ממוצע לשיעור	1.9	2.7	3.3	1.74

אחוז המורים שתשובותיהם שובצו לכל אחת מהקטגוריה ואחוז ההיגדים בכל קטגוריה

סיכום ודיון

1. בדומה לממצאים מהדוחות שצוטטו בסקירת הספרות, גם ממצאי המחקר האיכותני מעידים כי ההוראה השלטת בשיעורים שנצפו היא הוראה מסורתית

2. יחד עם זאת, מעניין לשים לב לכך שהקטגוריה השכיחה ביותר שנמצאה הייתה 1 ולא 0. כלומר, רק 23% מהשיעורים היו מסורתיים לגמרי ואילו הקטגוריה של שיעורים מסורתיים במידה רבה נמצא בשכיחות של 51% מהשיעורים. ברוב השיעורים הללו, הדפוס המסורתי המקובל של שיעור פרונטלי ממוקד מורה שמרצה ושואל שאלות "פינג פונג" הכוללות תשובות קצרות, ואינן דורשות הפעלת חשיבה נשבר לפחות בחלק מהשיעור, על ידי שימוש באסטרטגיות הוראה מתקדמות יותר. אולם, למרות ששיעורים אלה חרגו לפחות במשהו מדפוס ההוראה המסורתי, הם התאפיינו ברמה קוגניטיבית נמוכה.

3. ממצא זה הנוגע לחטיבות הביניים דומה לממצא ממחקרים של פולק וחוב' בנוגע לבתי ספר יסודיים בהם נמצא שימוש בדיונים פתוחים בכיתה) המהווים דוגמא לאסטרטגיות הוראה מתקדמות) למרות שהרמה האינטלקטואלית של השיעורים נשארה באופן כללי נמוכה.

4. לממצאים אלה יש השלכה חשובה בנוגע למאמצים לשיפור הרמה הפדגוגית של בתי הספר: הבעיה המרכזית אינה שמורים אינם מכירים אסטרטגיות הוראה חדשניות, ומיישמים אותם בכיתות, אלא שאינם משתמשים באסטרטגיות אלה באופן שמנצל את הפוטנציאל שלהן להעלאת הרמה האינטלקטואלית של השיעור.

נדרשת עבודת עומק על הטמעת הממד של הבניית ידע עמוק תוך שימוש בדרכי הוראה מתקדמות ולאן דווקא על הטמעת עוד דרכי הוראה מתקדמות.

5. **מבחינה מתודולוגית**, מצאנו שדף התצפית שפיתחנו הוא שיטה פשוטה וקלה יחסית שעשויה להביא לרמה מקובלת של מהימנות בין שופטים. עקב פשטות איסוף הנתונים והניתוח של דף התצפית, ניתן להשתמש בו באופן נרחב לקיום תצפיות במספר גדול יחסית של כתות, ובכך לאפשר קיום סקרים רחבי היקף בנוגע לרמה הפדגוגית בכיתות, וכן לאפשר חיבורים נוחים יחסית של תצפיות עם נתונים כמותיים .